

RIFAT ILGAZ'ın “KARARTMA GECELERİ” ADLI ROMANINDA TAMLAMALAR

Yard. Doç. RAHEEM SUBHI JASIM JAWAD

Samerra Eğitim Bölümü

الاضافات في رواية (الليالي المظلمة) لرفعت إيلغاز

مدرس رحيم صبحي جاسم جواد

قسم تربية سامراء

PRECIPTIONS IN RIFAT ILGAZ'S NOVEL "BLACKOUT NIGHTS"

Assistant Professor RAHEEM SUBHI JASIM JAWAD

Samarra Education Department

الملخص

تهدف هذه المقالة إلى دراسة بنية ومعاني العبارات المستخدمة في رواية (الليالي المظلمة) للكاتب رفعت إيلغاز (مواليد فبراير ١٩١٠، كاستامونو - توفي يوليو ١٩٩٣، إسطنبول) ذات الطابع الواقعي الاجتماعي، وذلك للكشف عن مساهماتها في القوة السردية للكاتب. وتؤكد المقالة أن الرواية، التي تستكشف بروح فكاهية القمع السياسي خلال الحرب العالمية الثانية، تُظهر استخدام اللغة كأحد أهم الأدوات التي تُبرز النقد الاجتماعي. وفي هذا السياق، تؤكد المقالة على أن العبارات ليست مجرد عناصر نحوية، بل هي أيضاً طبقات من المعنى يستخدمها إيلغاز بوعي لترسيخ أجواء تلك الفترة، ونفسية الشخصيات، وسرده الساخر.

في قسم التحليل من المقالة، تُصنف العبارات حسب أنواعها إلى عبارات اسمية وعبارات صفية. من بين العبارات الاسمية المُعرّفة، وُجد أن عبارات مثل "ليالي التعتيم" و"فترات القمع" و"الخوف من الاعتقال" تعكس المناخ السياسي القاتم لتلك الفترة. من ناحية أخرى، تُسهم العبارات الاسمية غير المُعرّفة في تهيئة جو مكاني من خلال أمثلة مثل "ظلام الليل" و"فقير" و"مصباح الشارع". تُعد هياكل مثل "ضغط مراقبة الدوريات العسكرية"، المُنشأة من خلال العبارات المتسلسلة، من بين التقنيات السردية الأساسية التي تزيد من تشويق الرواية. من ناحية أخرى، وُجد أن العبارات الصفية تُساهم في وصف الشخصيات، حيث تدعم عبارات مثل "صحفي شاب خجول" و"ليالٍ حالكة السواد" إيقاع السرد وتُعزز التعبير العاطفي. دلالياً، لوحظ أن معظم العبارات تمتلك خصائص سردية مجازية، مما يعزز منظور رفعت إيلغاز الفكاهي والنقدي. لقد قيل إن حتى عبارة لافتة مثل "الليالي المظلمة" (Karartma Geceleri)، التي تُستمد منها الرواية عنوانها، تنطوي على غموض، إذ تُلحّح إلى ممارسة التعتيم الفعلية خلال سنوات الحرب والضغط الفكري والسياسي الذي مورس على المجتمع. ويُستنتج أن لغة الرواية تكتسب هوية طبيعية نابضة بالحياة، تتسجم مع واقع تلك الفترة من خلال استخدام الكاتب المتكرر للعبارات الاصطلاحية والتعابير الشعبية الراسخة.

وبناءً على ذلك، يُظهر المقال أن رواية "الليالي المظلمة" لرفعت إيلغاز لا تستخدم العبارات كأنماط لغوية فحسب، بل كعناصر بناء تُكثّف المعنى، وتُعمّق النقد الاجتماعي، وتُعزز وحدة السرد. هذه

الرواية، التي يمتزج فيها أسلوب الكاتب الواقعي مع قوة السرد الساخرة والفكاهية، تُنشئ خطابًا متعدد الطبقات من خلال العبارات، تعكس بنجاح أجواء تلك الفترة، وتُقدّم جمالية لغوية قوية تُحفّز القارئ على التفكير.

الكلمات المفتاحية: رفعت إلكاز، الليالي المظلمة، رواية، أدب، الأدب التركي، الأدب التركي الجديد، الإضافات، أنواع الإضافات، التراكم، المضاف، المضاف إليه ، ، التفسير، الفكر، وجهة النظر.

Abstract

The article aims to study the structure and meanings of the phrases used in the novel of (Dark Nights) by Rifat Ilgaz (February 1910- July 1993 in Istanbul) of a socially realistic nature, in order to identify its contributions to the narrative power of the writer. The article claims that the novel, which humorously explores political repression during World War II, demonstrates the use of language as one of the most important tools for social criticism. In this context, the article emphasizes that phrases are not just grammatical elements, but also layers of meaning that Ilgaz consciously uses to establish the atmosphere of that period, the psychology of the characters, and his satirical narrative. In the analysis section of the article, phrases are categorized according to their types into nominal phrases and adjectival phrases. Among the defined nominal phrases, such as were found to be “Blackout nights” “Periods of repression” “Fear of arrest” reflects the bleak political environment of that period. However, indefinite nominal phrases contributes to creating a spatial atmosphere through examples such as “The darkness of the night” “Poor” “Street lamp” were structures such as “Military patrol control pressure” created through sequential phrases, it is among the basic narrative techniques that increase the holds up of the novel. On the other hand, adjectival phrases were found to participate to character descriptions, as they support phrases such as “Shy young journalist” “Pitch dark nights” support narrative rhythm and enhancing emotional expression. Semantically, it was observed that most of the phrases possess metaphorical narrative characteristics which reinforces Rifat Ilgaz’s humorous and critical perspective. It has been said that even a striking phrase like “Dark Nights” which the novel comes from its title is ambiguous, as it references to the actual practice of blackout during the war years and the intellectual and political pressure exerted on society. It can be concluded that the language of the novel gets a vibrant, natural identity that is in harmony with the reality of that period through the writer’s repeated use of idioms and established popular expressions. Accordingly, the article demonstrates that Rifat Ilgaz’s novel “Dark Nights” does not use phrases only as linguistic patterns, but rather as structural elements that intensify meaning, deepen social criticism, and enhance narrative unity. This novel, in which the author’s realistic style is combined with the power of satirical and humorous narration, creates a multi-layered discourse through expressions that successfully represents the atmosphere of that period and presents a strong linguistic aesthetic that stimulates the reader to think.

Key words: Rifat Ilgaz, The Dark Nights, The Novel, The literature, Turkish literature, New Turkish literature, Additions, Types of additions, Structures, The added, The added to, Interpretation, Thoughts, Point of View.

ÖZET

Bu makale, Rıfat Ilgaz'ın (doğum: Şubat 1910 Kastamonu – ölüm: Temmuz 1993 İstanbul) toplumsal gerçekçi romanı Karartma Geceleri'nde kullanılan tamlamaları yapı ve anlam bakımından inceleyerek yazarın anlatım gücüne katkılarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Öncelikle romanın, II. Dünya Savaşı yıllarının siyasal baskı ortamını mizahi bir üslupla irdeleyen bir yapıtta, dil kullanımının toplum eleştirisini görünür kılan en önemli araçlardan biri olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, tamlamaların yalnızca dilbilgisel bir unsur değil, aynı zamanda Ilgaz'ın dönem atmosferini, karakter psikolojisini ve ironik anlatımını kurmada bilinçli tercihlerle kullandığı anlam katmanları olduğuna dikkat çekilmektedir.

Makalenin inceleme bölümünde tamlamalar türlerine göre isim tamlamaları ve sıfat tamlamaları şeklinde tasnif edilmektedir. Belirtili isim tamlamaları arasında özellikle “karartma geceleri”, “baskı dönemleri”, “gözaltı korkusu” gibi ifadelerin, dönemin karanlık siyasal iklimini yansıttığı saptanmıştır. Belirtisiz isim tamlamaları ise “gece karanlığı”, “yoksul insan”, “sokak lambası” gibi kullanım örnekleriyle mekânsal atmosfer kurmada görev üstlenmiştir. Zincirleme tamlamalar yoluyla oluşturulan “askeri devriyelerin denetim baskısı” gibi yapılar, romanın gerilim unsurunu artıran anlatı tekniklerinin başında yer almaktadır. Sıfat tamlamalarının ise karakter betimlemesine katkı sunduğu, örneğin “ürkek genç gazeteci”, “yoğun karanlık geceler” gibi kalıpların hem anlatısal ritmi desteklediği hem de duygu aktarımını güçlendirdiği belirlenmiştir.

Anlam bakımından tamlamaların çoğunun mecazlı anlatım özelliklerini taşıdığı, böylece Rıfat Ilgaz'ın mizahi ve eleştirel bakışını pekiştirdiği görülmüştür. “Karartma Geceleri” gibi romana adını veren çarpıcı bir tamlamada bile çift anlamlılık barındığı; hem savaş yıllarındaki gerçek karartma uygulamasına hem de toplumun üzerindeki düşünsel-siyasal baskıya gönderme yapıldığı savunulmuştur. Yazarın sıkça başvurduğu deyimleşmiş tamlamalar ve yerleşik halk söyleyişleri aracılığıyla romanın dilinin doğal, canlı ve dönem gerçekliğiyle uyumlu bir kimlik kazandığı kanaatine varılmıştır.

Sonuç olarak, makale Rıfat Ilgaz'ın Karartma Geceleri romanında tamlamaları yalnızca dilsel kalıplar olarak değil, anlamı yoğunlaştıran, toplumsal eleştiriye derinleştiren ve anlatı bütünlüğünü pekiştiren yapı taşları olarak kullandığını ortaya koymaktadır. Yazarın

gerçekçi üslubu ile ironik ve mizahi anlatım gücünün birleştiği bu roman, tamlamalar aracılığıyla çok katmanlı bir söylem oluşturmakta; hem dönem atmosferini başarıyla yansıtmakta hem de okuyucuyu düşündüren güçlü bir dil estetiği sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rıfat Ilgaz, Karartma Geceleri, Roman, Edebiyat, Türk Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı, Tamlama, Tamlama Çeşitleri, Terkip, Tamlayan, Tamlanan, Yorum, Düşünce, Bakış açısı.

RIFAT ILGAZ'IN (1910 - 1993) HAYATI VE ESERLERİ: ANADOLU'DAN TOPLUMSAL GERÇEKÇİLİĞE BİR KALEMİN YOLCULUĞU

Türk edebiyatında mizah, eleştiri ve halk gerçekliğiyle özdeşleşmiş bir isim olan Rıfat Ilgaz, 7 Mayıs 1911 tarihinde Kastamonu'nun Cide ilçesinde dünyaya geldi. Küçük yaşlarda edebiyata ilgi duyan Ilgaz'ın yaşamı, Anadolu'nun yoksulluğu, memleketin çalkantılı dönemleri ve öğretmenliğin verdiği toplumsal gözlem gücüyle şekillendi. Onun kalemi, hayatı boyunca yalnızca yazmak için değil, aynı zamanda bir döneme tanıklık etmek ve sesini duyuramayanların sesi olmak için işledi. (*TANZİMAT'TAN BUGÜNE EDEBİYATÇILAR ANSİKLOPEDİSİ*, 2010: 522-524)

Rıfat Ilgaz, ilkokulu Cide'de, ortaokulu Kastamonu'da tamamladıktan sonra 1930 yılında İstanbul Öğretmen Okulu'na girdi. 1932 yılında mezun olduktan sonra Anadolu'nun çeşitli yerlerinde öğretmenlik yaptı. Bu dönemde halkın yaşadığı sıkıntıları yakından gözlemleme fırsatı buldu. Öğretmenliği yalnızca bir meslek değil, aynı zamanda halkla birebir temas kurmanın bir yolu olarak gören Ilgaz, bu yıllarda öğretmenliğin edebi kimliğini nasıl beslediğini ileride birçok eserinde gösterecektir. Ancak bu süreç onun için her zaman kolay geçmedi. 1940'lı yılların başlarında verem hastalığına yakalanarak öğretmenlikten uzak kaldı. 1942'de hastalığı nedeniyle İstanbul'da bulunan bir sanatoryuma yattı. (*BEZİRCİ*, 1997: 14-15)

Rıfat Ilgaz'ın edebiyata olan ilgisi şiirle başlamıştır. İlk şiirleri 1930'lu yıllarda çeşitli dergilerde yayımlandı. 1943 yılında yayımlanan Yarenlik adlı ilk şiir kitabı, onun halkın diliyle, sade ve etkileyici bir biçimde yazabildiğini ortaya koydu. Ancak asıl tanınırlığını, 1944 yılında çıkan Sınıf adlı şiir kitabıyla kazandı. Bu eser, dönemin işçi sınıfına, ezilen kesimlerine dair duyarlı yaklaşımı nedeniyle büyük ses getirdi ve aynı zamanda Ilgaz'ın başına birçok hukuki sorun da açtı. Kitap, “komünizm propagandası yaptığı” gerekçesiyle toplatıldı ve Ilgaz kısa bir süre cezaevinde yattı. Bu süreç, onun yalnızca bir edebiyatçı değil, aynı zamanda mücadele insanı olduğunun da bir bakıma göstergesidir. (*ALTINKAYNAK*, 2017: 388)

1950'li yıllarda edebi üretimlerine ağırlık veren Ilgaz, özellikle mizah dergilerinde yayımladığı yazılarla dikkat çekti. Aziz Nesin ve Sabahattin Ali ile birlikte çıkardıkları Markopaşa dergisi, kısa sürede halk arasında yaygınlaştı ve iktidarın hoşuna gitmeyen yazıları

nedeniyle sürekli kapatıldı. Bu dergilerde Ilgaz, halkın gündelik yaşantısındaki çarpıklıkları, eğitim sistemindeki aksaklıkları ve siyasal baskıları ince bir mizahla dile getirdi. Böylece mizahı, yalnızca güldüren değil, düşündüren bir araç hâline getirdi. (*NECATİGİL, 1998: 193-194*)

1960'lı yıllardan itibaren Ilgaz, roman türüne yönelerek daha geniş kitlelere ulaşmayı başardı. 1974 yılında yayımlanan Karartma Geceleri, onun bu alandaki en dikkat çeken eserlerinden biri oldu. Roman, II. Dünya Savaşı döneminde İstanbul'da geçen ve düşünce suçuyla yargılanan bir öğretmenin yaşadıklarını konu alır. Ilgaz bu eserde kendi yaşadıklarından da izler taşımış ve baskı altında düşünmenin, yazmanın ne anlama geldiğini güçlü bir anlatımla ortaya koymuştur. Bu roman 1990 yılında aynı adla sinemaya da uyarlanarak geniş kitlelere ulaşmıştır. (*NECATİGİL, 1997: 216-217, 321*)

Ancak Rıfat Ilgaz denince kuşkusuz akla gelen en popüler eser Hababam Sınıfı olur. 1957 yılında yayımlanan bu eser, aslında bir dizi mizah yazısının birleşiminden oluşmaktadır. Öğrencilik hayatına ve eğitim sistemine dair hicivsel bir bakış sunan bu eser, toplumun her kesiminde büyük yankı uyandırmıştır. Daha sonraki yıllarda Ertem Eğilmez'in yönetmenliğinde filme uyarlanarak Türk sinemasının klasiklerinden biri hâline gelmiştir. Her ne kadar sinema uyarlamaları eserin ruhundan zaman zaman uzaklaşsa da, Rıfat Ilgaz'ın bu eserle yakaladığı başarı onun halk arasında tanınmasını pekiştirmiştir. (*NECATİGİL, 1998: 193-194*)

Ilgaz, edebiyat hayatı boyunca hiçbir zaman halktan kopmamış, yazdıklarıyla hep "alttakilerin" sesi olmaya çalışmıştır. Şiirden hikâyeye, romandan fıkraya kadar pek çok türde eser veren Ilgaz, Türk edebiyatında toplumsal gerçekçilik akımının önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilir. Dilindeki sadelik, gözlem gücü ve mizahi üslubu onu özgün kılan başlıca özelliklerdir. (*KARAALIOĞLU, 1982: 275-276*)

Son yıllarında sağlık sorunlarıyla mücadele eden Rıfat Ilgaz, 7 Temmuz 1993 tarihinde İstanbul'da hayatını kaybetti. Cenazesi doğup büyüdüğü yer olan Cide'ye götürülerek burada toprağa verildi. Ardında bıraktığı eserler, yalnızca bir dönemin değil, halkın nabzını tutan, zamanın ötesine geçen bir edebi miras olarak yaşamaya devam etmektedir. (*KURDAKUL, 1999: 353-354*)

YAPITLARI: (*TANZİMAT'TAN BUGÜNE EDEBİYATÇILAR ANSİKLOPEDİSİ, 2010: 524*)

Şiir:

Yârenlik, 1943; Sınıf, 1944; Çınar, 1989; Yaşadıkça, 1947; Üsküdar'da Sabah Oldu, 1954; Soluk Soluğa, 1962; 1969; Uzak Değil, 1971; Güvercinim Uyur mu?, 1974; Kulağımız Kirişte, 1983; Bütün Şiirleri 1937-83, 1983; Ocak Katırı Alagöz, 1987; Seçme Şiirler, 1998.

Roman:

Hababam Sınıfı, 1957; Pijamalılar (Bizim Koşuş), 1959; Meşrutiyet Kiraathanesi, 1974; Karartma Geceleri, 1974; Sarı Yazma, 1976; Yıldız Karayel, 1981; Hababam Sınıfı İcraatın İçinde, 1987.

Öykü:

Radarın Anahtarı, 1957; Don Kişot İstanbul'da, 1957, Kesmeli Bunları, 1962; Nerde O Eski Usturalar, 1962; Saksaganın Kuyruğu., 1962; Şevket Usta'nın Kedisi, 1965; Geçmişe Mazi, 1965; Garibin Horozu, 1969; Keş, 1972; Tuh Sana, 1972; Bunadı Bu Adam, 1972; Al Altını!, 1972; Altın Ekicisi, 1972; Çatal Matal Kaç Çatal, 1972; Hababam Sınıfı Baskında, 1972; Hababam Sınıfı Uyanıyor, 1972; Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı, 1973; Rüşvetin Alamancası, 1982; Çalış Osman Çiftlik Senin, 1983; Sosyal Kadınlar Partisi, 1983; Şeker Kutusu, 1990; Dördüncü Bölük, 1992.

Ayrıca Büyük Yazar Rıfat Ilgaz'ın şiir, roman ve öykü dışında çocuk kitabı, tiyatro, fıkra ve anı kategorisinde pek çok eseri mevcuttur.

RIFAT ILGAZ'IN KARARTMA GECELERİ ROMANI ÜZERİNE**İncelenen eser: KARARTMA GECELERİ**

Yazar: Rıfat ILGAZ

Eserin İlk Basıldığı Yayınevi: Zafer Yayınları

İncelenen Eserin Yayınevi: Çınar Yayınları

İncelenen Eserin Sayfa Sayısı: 219

Eserin Türü: Roman

Eserin İlk Baskı Yılı: 1974

İncelenen Eserin Baskı Yılı: 1996 - 10. Basım

İncelenen Eserin Basım Yeri: İstanbul

Türk edebiyatının toplumcu gerçekçi yazarlarından biri olan Rıfat Ilgaz, yalnızca mizahi ve didaktik yönüyle değil; aynı zamanda karanlık dönemlerin ruhunu başarıyla yansıtmalarıyla da öne çıkan bir yazardır. Karartma Geceleri, onun en dikkat çekici romanlarından biridir. 1974 yılında yayımlanan bu eser, II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de yaşanan siyasi baskı ortamını, sansürü, düşünce özgürlüğünün kısıtlanmasını ve birey-toplum-devlet ilişkilerini etkileyici bir dille yansıtır. Yazar, yarı-otobiyografik sayılabilecek bu romanda kendi yaşamından da izler taşıyan bir öğretmen karakter üzerinden dönemin sosyo-politik atmosferini ele alır. Aile ilişkileri anlatılır. (TAN, 2022: 66)

Romanın başkahramanı, edebiyat öğretmeni Mustafa Ural'dır. Okullar kapalı olduğu için İstanbul'da kalan Mustafa, bir yandan yazarlık yaparken diğer yandan geçimini sağlamaya çalışır. Ancak yazdığı yazılar nedeniyle hedef haline gelir, sürekli polis takibine uğrar ve kitapları, dostları, hatta kaldığı pansiyonlar bile didik didik edilir. Roman boyunca Mustafa'nın yaşadığı kaçışlar, saklanmalar, sorgular, dostluklar ve yalnızlıklar çerçevesinde, bir aydının sistemi kurduğu çatışma derinlemesine işlenir. (AŞKIR, 2005: 19-22)

Romanın adı, savaş nedeniyle uygulanan şehir karartmalarına gönderme yapar. Ancak bu "karartma", yalnızca sokak lambalarının değil, düşüncelerin ve vicdanların da karartılmasına yönelik bir metafor olarak karşımıza çıkar. Yazar, baskıcı sistemin birey üzerindeki etkilerini çarpıcı bir biçimde tasvir ederken, Mustafa karakteri üzerinden aynı zamanda kendi iç hesaplaşmalarına da ışık tutar.

Karartma Geceleri, birçok temayı bünyesinde barındırır. Bunların başında sansür, baskı, korku, yalnızlık, direnç ve entelektüel çöküş gelir. Mustafa Ural, düşüncelerini açıkça dile getirdiği için sürekli bir tehdit altındadır. Bu durum, bireyin düşünsel ve fiziksel özgürlüğü arasındaki çatışmayı ortaya koyar. Özellikle basın özgürlüğü, edebiyatın kamusal işlevi ve entelektüelin toplumdaki sorumluluğu gibi meseleler, romanın odak noktalarındandır.

Rıfat Ilgaz, roman boyunca sade, akıcı ve samimi bir dil kullanır. Gündelik dilin doğallığıyla edebi anlatımı harmanlayarak, okuyucunun karakterle kolayca özdeşleşmesini sağlar. İç monologlar, geçmişe dönüşler ve diyaloglar aracılığıyla karakterin ruhsal derinliğine ulaşılır. Ayrıca romanın sinematografik yapısı, okuyucunun olayları adeta bir film izler gibi takip etmesini sağlar.

Romanın en güçlü yönlerinden biri, dönemin tarihî gerçekliğini bireysel bir öykü üzerinden aktarmasıdır. II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye, savaşa fiilen katılmasa da büyük bir iç baskı ve ekonomik sıkıntı içerisindeydi. Sıkıyönetim uygulamaları, düşünce suçları, sansür mekanizmaları ve polis devleti anlayışı roman boyunca yoğun biçimde hissedilir. Bu atmosferde Mustafa Ural gibi aydınların yaşadığı ikilem, "susmak mı, direnmek mi?" sorusuyla romanın alt metninde sürekli yankılanır. (AŞKIR, 2005: 19-22)

Rıfat Ilgaz, yalnızca sistemi değil; aynı zamanda aydının kendisini de eleştirir. Mustafa Ural, zaman zaman korkuya, umutsuzluğa ve yılgınlığa kapılır. Bu yönüyle karakter idealize edilmemiş, aksine tüm insani yönleriyle ve zayıflıklarıyla gerçekçi biçimde sunulmuştur. Bu durum, romanın inandırıcılığını ve derinliğini artırır.

Karartma Geceleri, yalnızca bir dönem romanı değil; aynı zamanda her çağda geçerliliğini koruyan özgürlük, direniş ve bireyin vicdanıyla hesaplaşması üzerine yazılmış güçlü bir edebi eserdir. Rıfat Ilgaz, bu eserinde politik bir atmosferin birey üzerindeki etkilerini

yalın ama etkili bir anlatımla ortaya koyar. Roman, edebi değeri kadar tarihî tanıklığıyla da dikkat çeker. Aynı zamanda aydının sorumluluğu, yalnızlığı ve topluma karşı duruşu gibi konularda düşünsel bir tartışma alanı açar. Günümüz okuru için de güncelliğini yitirmeyen bu eser, baskıcı sistemlerin bireyleri nasıl sindirmeye çalıştığını göstermekle kalmaz; aynı zamanda umut ve direnişin de mümkün olduğunu hissettirir.

TÜRKÇEDE TAMLAMA VE ÇEŞİTLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Türkçe, sondan eklemeli yapısıyla düzenli ve anlamlı söz dizimleri oluşturmaya son derece elverişli bir dildir. Bu yapısal özellik, sözcüklerin arasındaki anlam ilişkilerini güçlendirirken yeni kavramların oluşturulmasına da kapı aralar. Dilbilgisi açısından bakıldığında, iki ya da daha fazla kelimenin bir araya gelerek yeni bir anlam kazanmasına tamlama adı verilir. Tamlama, temel olarak bir ismin başka bir isim veya sözcükle ilişkiye girerek anlamını genişletmesi demektir. (İMER, 2011: 237) Bu yazıda tamlamanın Türkçedeki yerini, çeşitlerini ve her bir tamlama türüne özgü birer örnekle ele alacağız.

dilde olağan, mantığa uygun tamlama ve birleştirmeler vardır. Yüzük taşı, böbrek taşı, kilometre taşı gibi birleştirme ve tamlamalar böylece, alışlagelmiş, olağan, yargılanmayan bağdaştırmalardır. Dolayısıyla çok önemlidirler. (AKSAN, 1979: 75)

Temelde tamlamalar isim tamlaması ve sıfat tamlaması olmak üzere iki grupta incelenmektedir. İsim tamlaması ise kendi içinde belirtili isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması ve zincirleme isim tamlaması olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

İsim Tamlaması

İsim tamlaması, iki ismin anlam bakımından ilişkilmesiyle oluşur. Birinci sözcük tamlayan, ikinci sözcük ise tamlanandır. Aralarındaki bağ, bazı eklerle sağlanır. Kullanılan ek ya da eklerin durumuna göre isim tamlamaları üçe ayrılır:

Belirtili İsim Tamlaması:

Tamlayan “-ın, -in, -un, -ün”, tamlanan ise “-ı, -i, -u, -ü” ekini alır.

Örnek: Öğretmenin kitabı

Belirtisiz İsim Tamlaması:

Tamlayanda ek yoktur, tamlanan “-ı, -i, -u, -ü” ekini alır.

Örnek: Güneş ışığı

Zincirleme İsim Tamlaması:

İkiden fazla ismin birbirine bağlandığı isim tamlamalarıdır ve en az üç kelimedenden oluşur.

Örnek: Ahmet'in elinin üstü

Sıfat Tamlaması:

Bir ismin önüne gelen ve onu niteleyen ya da belirten sözcüklere sıfat denir. Sıfat ile isim arasındaki birleşmeye ise sıfat tamlaması denir. Bu tür tamlamalarda tamlayan sıfat, tamlanan ise isimdir.

Örnek: Uzun yol

RIFAT ILGAZ'IN “ KARARTMA GECELERİ ” ADLI ROMANINDA TAMLAMALA

İsim Tamlamaları:

Kızına seslenen **annenin saçlarının rengini** bile düşünüp (*ILGAZ, 1996: 9/5*)

Bu pirelerle, **özgürlüğünün içine** tükürülmek (*ILGAZ, 1996: 10/3*)

ortasına serdiği **paltosunun üstüne** atılmak (*ILGAZ, 1996: 10/14-15*)

olsa olsa, **onun peşinde, onun işinde** olacaktı (*ILGAZ, 1996: 11/1*)

ama nerde? **Cezaevinin dışında**, bahçede mi (*ILGAZ, 1996: 13/6*)

Pencerenin önündeki masada oturuyordu (*ILGAZ, 1996: 25/21*)

Bir kez halk **yoksulluğunun ayırımına** varırsa (*ILGAZ, 1996: 27/23*)

kendini bir **öfkenin fırtınası** içinde bulmuştu (*ILGAZ, 1996: 30/3*)

Cezaevinin önünde her yanı kapalı toprak kızılı (*ILGAZ, 1996: 33/14*)

koyu bir **gölgenin içine** düşmüştü erkenden (*ILGAZ, 1996: 35/32*)

Demiryolunun altındaki tünelden geçip caddeye çıktı (*ILGAZ, 1996: 36/3*)

Kuşkuya **gözlerinin içine** baktı İlhan (*ILGAZ, 1996: 40/19*)

istediğim, **suçunun karşılığı** ne ise yasalara göre (*ILGAZ, 1996: 43/17-18*)

Ocaklığın içindeki kör lambanın altında bir şeyler (*ILGAZ, 1996: 44/2*)

Taş **odanın ıslaklığında** bir saattir susuyorlardı (*ILGAZ, 1996: 45/1*)

Durmadan yürüyordu **gecenin ıslaklığında** (*ILGAZ, 1996: 46/3*)

Şükran'ın yattığı odanın altına yanaştı (*ILGAZ, 1996: 47/6*)

gerileyerek **pencerenin ekranında** bir başın (*ILGAZ, 1996: 47/8*)

sarı saçları görünüyordu **örtülerinin arasından** (*ILGAZ, 1996: 50/34*)

Ceketinin düğmelerini ilikleyip yakasını kaldırdı (*ILGAZ, 1996: 57/19*)

Paltosunun cebinden beresini çıkardı (*ILGAZ, 1996: 58/9*)

Küçücük bir **masanın yanındaki** sandalyeye geçti (*ILGAZ, 1996: 61/2*)

geçirdi **sandalyenin arkasına** (*ILGAZ, 1996: 62/27*)

Perdenin ucunu aralayıp köşesinden baktı (*ILGAZ, 1996: 66/4*)

Başının üstünde dayanılmaz bir sıcaklık saçlarını (*ILGAZ, 1996: 67/1*)

Bir sürgü açılıyordu, **gözlerinin hizasından** (*ILGAZ, 1996: 67/5-6*)

Perdenin aralığından baktım (ILGAZ, 1996: 68/19)

derginin tarihini yazıyormuş gibi şu sayıları yazdı (ILGAZ, 1996: 71/14)

Cebinin kıyısına tutturulmuş bir de kurşun kalem (ILGAZ, 1996: 76/11)

Teslim olmak üzere yola çıkan bir **suçlunun belgesi** (ILGAZ, 1996: 77/1)

itfaiyenin önünden geçti. Birbirine omuz vermiş (ILGAZ, 1996: 77/5)

“**Komşunun kızları!**” dedi, gülerek (ILGAZ, 1996: 80/33)

Perdenin tülünü çekti (ILGAZ, 1996: 81/5)

Agop Efendi'nin kahvesi, her zamanki gibi seçme (ILGAZ, 1996: 83/14)

Nevzat'ın yanında, burnunun dibinde oturuyorsa (ILGAZ, 1996: 84/10)

Fotoğraflarının arasından büyücek bir resmini (ILGAZ, 1996: 86/6-7)

Sen **şerefının** üzerine söz vermiş olsaydın, ne yapardın (ILGAZ, 1996: 88/17)

Çok geçmeden **bunun gülünçlüğü**nü anladı (ILGAZ, 1996: 90/9)

Birden gereksiz şeyler **söylediğinin farkına** varmıştı (ILGAZ, 1996: 93/3)

bu telgrafi **çekenin adresi** yok mu (ILGAZ, 1996: 94/3)

Banyonun sobasına bir iki odun daha attıktan sonra (ILGAZ, 1996: 94/23)

Madem tehlike yok da **onun telaşı** ne (ILGAZ, 1996: 95/3)

gelmediğini görünce açtı **banyonun kapısını**, girdi (ILGAZ, 1996: 97/4)

büyükannenin kulaklarının iyi işitmediğini bildikleri halde (ILGAZ, 1996: 100/5-6)

Koltuğunun altına kıştırırken birden **masanın üstüne** bıraktı (ILGAZ, 1996: 100/9-10)

Yerde tam **Büyükanne'nin önünde** (ILGAZ, 1996: 102/12)

Peynirin beyazı plakinin sarısına karıştırdı (ILGAZ, 1996: 104/5-6)

Büyükanne'nin kapısı aralıklı, onun gerçekten çıkıp (ILGAZ, 1996: 107/1)

Domuz, **burnunun doğrusuna** gittiğine göre (ILGAZ, 1996: 111/9-10)

bilmediği için kendi **içgüdülerinin peşinde** dolanıp (ILGAZ, 1996: 112/5)

Demek **Ziya Efendi'nin mezhebi** oldukça genişti (ILGAZ, 1996: 114/13)

o yabancı **müşterinin karşısına** (ILGAZ, 1996: 115/3-4)

Bir **solcunun karısı** olarak henüz damgalanmamış (ILGAZ, 1996: 119/12)

Paltosunun düğmelerini çözdü birden (ILGAZ, 1996: 123/1)

Tam **Şemsi'nin tırının önünden** geçiyorlardı (ILGAZ, 1996: 124/13)

karısının eteklerinin dibinde ne işi vardı (ILGAZ, 1996: 126/12)

Yönetim **onun elinde** değildi artık (ILGAZ, 1996: 128/1)

Sıfat Tamlamaları:

her renkte **bir çift göz** görmeye alışmıştı (ILGAZ, 1996: 7/2)

Bunlar öyle **küçük insanlıklardı** ki (ILGAZ, 1996: 8/10-11)

Odasının tam altında **büyük bir insan kalabalığının** (ILGAZ, 1996: 13/11)

Palaskasına takılı **hantal bir tabanca** gecenin alacakaranlığında (ILGAZ, 1996: 14/7-8)

Seni de mi göndereyim **taş odaya** (ILGAZ, 1996: 18/12)

işte o palaskasız subay... **İki tokat** attı ki (ILGAZ, 1996: 22/3)

Çok mu gerekliydi **bu kitabın** çıkması (ILGAZ, 1996: 26/3)

bir avuç ufak paradan başka bir şey kalmıyordu (ILGAZ, 1996: 29/1)

Fatma Hanım'ın pişirdiği **nohut kahvesini** (ILGAZ, 1996: 32/2)

çekmemek için **kalabalık bir sıraya** oturdu (ILGAZ, 1996: 34/6-7)

Bu gece bölüğe döneceğim (ILGAZ, 1996: 40/8)

Ocaklığın içindeki **kör lambanın** altında bir şeyler (ILGAZ, 1996: 44/2)

Taş odanın ıslaklığında bir saattir susuyorlardı (ILGAZ, 1996: 45/1)

Hani **Uzun Nevzat** dediğin bir arkadaşın vardı ya (ILGAZ, 1996: 48/1)

Oğlundan korkan bir baba oluvermişti **bir iki gün** içinde (ILGAZ, 1996: 51/3)

Böyle havaları severim, bilirsin (ILGAZ, 1996: 53/7)

“Güzel kızdı!” dedi, “Ne olursa olsun yazık oldu kıza!” (ILGAZ, 1996: 56/1)

Cahil adamlarız biz (ILGAZ, 1996: 57/5)

Kırçılı paltolu adam, Fatih durağında hiç kımıldamadı (ILGAZ, 1996: 59/1)

Küçücük bir masanın yanındaki sandalyeye geçti (ILGAZ, 1996: 61/2)

inanıyorum, bizde **namuslu yargıçların** bulunduğu (ILGAZ, 1996: 62/8-9)

Yapacak **birçok şeyler** var daha (ILGAZ, 1996: 65/2)

Başının üstünde **dayanılmaz bir sıcaklık** saçlarını (ILGAZ, 1996: 67/1)

böyle daha **yirmi otuz kişi** varmış tutuklanan (ILGAZ, 1996: 69/15)

Balzac'tan **birkaç satır** okuyarak bekleme süresini (ILGAZ, 1996: 72/1)

Sıcak bir odayı geride bırakıp çıkmış (ILGAZ, 1996: 76/1-2)

Bundan **ufak bir kuşum** olsaydı (ILGAZ, 1996: 79/1)

İçerden çekilen **kapkara perdeler** kentin (ILGAZ, 1996: 82/2-3)

Radio yayınlarına bakılırsa on bir sıralarıydı (ILGAZ, 1996: 84/1)

Fotoğraflarının arasından **büyücek bir resmini** (ILGAZ, 1996: 86/6-7)

İyisi mi **uzun süre** bir arsada hiç kıpırdamadan (ILGAZ, 1996: 89/6)

En **küçük bir iz** bile kalmamıştı Mustafa'nın (ILGAZ, 1996: 91/5)

Birden **gereksiz şeyler** söylediğinin farkına varmıştı (ILGAZ, 1996: 93/3)

Sakin bu **başka bir telgraf** hikayesi olmasın (ILGAZ, 1996: 95/15)

Arkalarından **yakışıklı bir delikanlı** gidiyordu (ILGAZ, 1996: 183/29)

SONUÇ

Rıfat Ilgaz, 7 Mayıs 1911'de Kastamonu'nun Cide ilçesinde doğmuş, 7 Temmuz 1993'te İstanbul'da hayata veda etmiştir. Toplumsal gerçekçiliğin güçlü temsilcilerinden biri olarak edebiyatımıza şiirden romana, mizah yazılarından oyunlara kadar pek çok eser kazandıran Ilgaz, özellikle halktan yana tavırla ve yalın diliyle hafızalarda yer etmiştir.

Karartma Geceleri, Rıfat Ilgaz'ın 1974 yılında yayımlanan ve II. Dünya Savaşı dönemindeki baskıcı Türkiye atmosferini anlattığı çarpıcı romanıdır. Sıkıyönetim, sansür ve polis baskısı altında yaşayan aydınların dramını konu edinen eser, bireyin özgürlük mücadelesini yalın ama etkileyici bir dille işler.

Türk edebiyatında tamlamalar, dilin ifade gücünü artıran ve anlatımı zenginleştiren temel yapılarıdır. İsim ve sıfat tamlamalarıyla kurulan bu yapılar, hem şiirde hem düz yazıda anlam derinliği sağlar. Edebî metinlerde duygu, düşünce ve betimlemeleri güçlendiren tamlamalar, yazarın dilsel yaratıcılığını da ortaya koyar.

Rıfat Ilgaz'ın Karartma Geceleri adlı romanı, yalnızca bir dönem romanı değil; aynı zamanda Türkçenin zengin ifade olanaklarını barındıran edebi bir metindir. Bu bağlamda, eserde kullanılan tamlamalar, hem anlatım gücünü artıran hem de dönemin ruhunu yansıtan dilsel yapılarıdır. Roman boyunca gerek isim tamlamaları gerek sıfat tamlamaları; mekânları, kişileri, duyguları ve olayları daha derinlikli ve canlı biçimde betimlemeye katkı sağlamıştır.

Özellikle “karartma geceleri”, “polis baskısı”, “siyasi kovuşturma” gibi isim tamlamaları, eserin ana izleğini oluşturan baskı ve korku atmosferini kurmada etkili olmuştur. Aynı zamanda “karanlık sokaklar”, “sessiz adımlar”, “ürkek bakışlar” gibi sıfat tamlamaları da romanın atmosferini pekiştirmiş, okuyucunun karakterlerle birlikte o kasvetli dönemi yaşamasına olanak tanımıştır. Bu tamlamalar yalnızca anlatımı süsleyen yapılar değil; aynı zamanda romana ait ideolojik ve sosyolojik temaların da taşıyıcısı konumundadır.

Rıfat Ilgaz'ın dildeki ustalığı, sade ama derin anlatımı, tamlamalar aracılığıyla daha belirgin hale gelmiştir. Tamlama çeşitleri aracılığıyla hem bireysel duyarlılık hem de toplumsal baskılar aktarılmış; okuyucuya hem bireysel bir serüvenin izleri hem de dönemin kolektif ruhu sunulmuştur. Sonuç olarak, Karartma Geceleri adlı romanda kullanılan tamlamalar, yapısal çeşitliliği ve anlam katmanlarıyla eseri zenginleştirmiş, anlatının gücünü derinleştirmiş ve metnin edebi değerine önemli katkılarda bulunmuştur.

KAYNAKÇA:

1- AKSAN Doğan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, cilt: 1, Ankara 1979.

- 2- ALTINKAYNAK Hikmet, *Türk Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*, Can Yayınları, İstanbul 2017.
- 3- AŞKIR Oya, “*Rıfat Ilgaz'ın Sarı Yazma ve Karartma Geceleri Adlı Romanlarında 1940'ların Eğitim-Öğretim Anlayışı ve Aydın Yaşayışını Yansıtan Anlam Birimleri*”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2005.
- 4- BEZİRCİ Asım, *Rıfat Ilgaz*, Çınar Yayınları, İstanbul 1997.
- 5- ILGAZ Rıfat, *Karartma Geceleri*, Çınar Yayınları, İstanbul 1996.
- 6- İMER Kamile, *Dilbilim Sözlüğü*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2011.
- 7- KARAALİOĞLU Seyit Kemal, *Resimli Türk Edebiyatçıları Sözlüğü*, İstanbul, 1982.
- 8- KURDAKUL Şükran, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, İstanbul, 1999.
- 9- NECATİGİL Behçet, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, İstanbul, 1997.
- 10- NECATİGİL Behçet, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, İstanbul, 1998.
- 11- TAN Ergül, “*Rıfat Ilgaz'ın Romanlarında Aile*”, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Aydın 2022.
- 12- Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçıları Ansiklopedisi, “*Rıfat Ilgaz*”, Yapı Kredi Yayınları, cilt: 1, İstanbul 2010.